Monica BORŞ

Universitatea „Lucian Blaga“ din Sibiu, Facultatea de Litere şi Arte
„Lucian Blaga“ University from Sibiu, Faculty for Letters and Arts

Numele proprii: revalorizări şi revizuiri

Proper Nouns: Revaluations and Revisals

The study presents the main directions regarding the proper nouns' analysis, resuming the theories about the proper nouns' semantic void, inititated by Stuart Mill and reengaged by Kripke, as well as the theories about the proper nouns' nuclear meaning and those about the "proper nouns rich in meaning", elaborated by Bertrand Russel and continued by Frege, Wittgenstein, Searle, Strawson; the conception of classic semantics and denotative relation is confuted by the minimal cratylist fund and restrained mimology, and referential semantics by the adoption of interpretative semantics; one finally presents a topic of the onomastics within the novels, the meaning of the name changing from genesis to redaction and then during the reading.

Keywords: classic semantics, referential semantics, motivation, referential chain, inherent sem, afferent sem, theory of direct reference, descriptivist theory, topic

Institution's address: 550024, Sibiu, Blvd. Victoriei, nr. 5 - 7; tel.: +40 269 21 60 62; +40 269 21 55 56; fax:+40 269 21 27 07; litere@ulbsibiu.ro

Personal e-mail: *cristinamonicabors@yahoo.com*

...il est vraiment possible d'être écrivain sans croire, d'une certaine manière, au rapport naturel des noms et des essences?[1]

La théorie du nom propre est celle de la limite du langage fini par rapport au langage infini. [...] À chaque homme [son] nom garantit sa création par Dieu, et en ce sens il est lui-même créateur, comme l'exprime la sagesse mythologique dans cette intuition qui n'a rien de rare selon laquelle le nom d'un homme porte son destin. Le nom propre d'un homme est sa communauté avec le verbe créateur de Dieu[2].

Cercetările despre nume au adus în ultimii ani noi revalorizări şi revizuiri ale celor două teorii, a referinţei directe şi descriptiviste, renunţându-se la semantica referenţială şi urmând căile semanticii interpretative. O serie de comunicări ale colocviului *Le texte et le nom* ţinut la Universitatea din Montréal în 25, 26, 27 aprilie 1995, abordări lingvistice, semiotice, psihanalitice, filozofice, istorice încearcă să răspundă la întrebarea: cum acţionează literatura asupra numelor proprii. Lucrările colocviului pornesc de la interpretarea clasică a numelor, analizează numele proprii în opera lui Proust, Balzac, Bataille, Maupassant ş.a., observă comportamentul numelui în traduceri, se opresc asupra memoriei şi sacrului. În general, studiile se opun concepţiei semanticii clasice care nu recunoaşte numelui propriu decât relaţia de denotaţie şi pledează pentru încărcarea cu semnificaţie, pentru spargerea rezistenţei la sens a numelui propriu, pentru fondul cratilist minim sau mimologia restrânsă (Francois Rigolot), pentru „încărcarea", chiar „supraîncărcare de sens", a numelui propriu în textul literar, nume supus demersului onomasiologic al romancierului şi demersului semasiologic al lectorului (Christine Klein-Lataud). Detaşarea de semantica referenţialistă presupune adoptarea unei semantici interpretative pentru care sensul şi semnificaţia rezidă din interacţiunea semnificaţilor, care preferă opoziţia dintre seme inerente şi aferente, şi consideră că motivaţia şi omonimia (chiar paronimia) pot afecta porţiunea aferentă sensului contextual (Louis Hébert). Un studiu strict lingvistic şi dezontologizat al numelui propriu axat pe „utilizările modificate" relevă faptul că elementele unui text sunt puternic determinate de context, că numele proprii conţin seme inerente şi

dobândesc seme aferente, care adesea le neutralizează pe cele inerente (Jean –Louis Vaxelaire). Numele este un constituent posibil al lanţului referenţial, astfel că obiectivul principal vizează felul în care se menţine referinţa la personaj în textele de ficţiune (Francis Corblin). Sunt analizate componentele numelor succesive ale eroinei din *O viaţă* a lui Maupassant, văzute ca un rezumat al programului narativ (Marie-Thérèse Mathet), sunt clasificate numele literare după două categorii: familia numelor şi tehnica de numire, se propune reunirea avantajelor celor trei teorii: a numelor proprii vide de sens, lansată de Stuart Mill şi reluată de Kripke, a numelor proprii cu sens nuclear, şi a „numelor proprii bogate în sens" a lui Bertrand Russel, urmat de Frege, Wittgenstein, Searle, Strawson (Marc Wilmet), iar în final este prezentat un topic al onomasticii romaneşti, în care sensul numelui se modifică de la geneză la redactare şi apoi la lectură (Yves Baudelle).

Numele propriu secret este cel care deţine adevărul refugiat, protejat şi pregătit de dezvăluiri, de revelaţii în şi prin istorie, de aceea, sarcina criticului şi a filosofului este de a restaura limbajul - căzut în „abisul vorbăriei", în semnificaţie, comunicare şi informaţie - în puritatea sa primară, atunci când era una cu realitatea, să regăsească ideile şi numele acestui orizont de sens original (adevăratul limbaj trimite la adevăr şi nu la cunoaştere), în fapt muncă de anamneză[3]. Comunicarea, informaţia, semnificaţia, expresia privesc numele comune sau numele proprii utilizate ca nume comune, limbajul decăzut; economia de limbaj înseamnă semnificant, literă, chiar literă moartă, „pure écriture, hiéroglyphique, en attente de déchiffrement, de révélation de sa vérité, que la vie du sujet lui accordera"[4]. Numele propriu sacru aparţine sferei duratei, istoriei sacre, pe când numele comun sau numele propriu oficial relevă denotaţia, comunicarea, timpul istoric. (Ceea ce ameninţă aceste nume este reificarea: numele devin lucruri.)

„Fericita credinţă" în cratilism, mimologismele lui Genette şi invitaţia pe care o adresează lectorului printr-un anumit număr de texte mai puţin cunoscute, inspirate de mimologism, de analogia dintre nume şi lucrurile desemnate sunt readuse în atenţie de articolul lui Francois Rigolot, *La lecture du nom propre: histoire et theorie*.

Înainte de a se întreba asupra locului pe care îl ocupă numele propriu în istoria tradiţiei cratiliste, Rigolot aminteşte câteva elemente esenţiale. Pornind de la definiţia onomasticii - prin extensie orice observaţie asupra originii apelative a numelor proprii („toute réflexion sur l'origine appellative des noms propre"[5]), de la clasificarea în etimologie savantă, fondată pe fapte recunoscute şi etimologia populară (care permite o lectură poetică a numelor proprii), de la clasificarea enunţurilor lingvistice ca obiect al unei duble relaţii de denotaţie (relaţia cuvântului cu obiectul) şi de semnificaţie (relaţia dintre cuvânt şi obiect), Rigolot aminteşte concepţia semanticii clasice care nu recunoaşte numelui propriu decât relaţia de denotaţie: „Les noms propres n'on pas de sens; et, par conséquent, la notion de signification ne s'applique pas à eux. La fonction du nom propre est l'identification pure: distinguer et individualiser une personne ou une chose à l'aide d'une étiquette spéciale"[6].

Cu toate acestea, specifică autorul, orice nume propriu, toponim sau antroponim, poate să se încarce de semnificaţie la fel ca alte cuvinte ale textului. Proprietatea limbajului poetic este de a fi motivat, „finalizat", adică se înlocuieşte complementaritatea arbitrară a semnificantului cu semnificatul, cu o solidaritate necesară. Deoarece numele propriu este, prin definiţie, un semn opac care oferă gradul de rezistenţă maximă asimilării morfosemantice, provocarea lansată de poet, scriitor sau lector este de a sparge această rezistenţă la sens. Iar şansa poeziei va fi de a putea compensa această lipsă, acest „defect"congenital al limbajului comun (în acest sens, Rigolot îl citează pe G. Genette, cu ale sale *Figures*, II; adăugăm ceea ce spunea Coşeriu, anume că, prin poezie, limbajul redevine absolut, adică poezia este absolutizarea limbajului, chiar şi în sensul cel mai curent şi mai banal al faptului că expresia poetică rămâne ca expresie absolută a cuiva[7]). Pe de altă parte, abordând opera lui Rabelais, aplicare comică a procedeelor principale de descifrare a etimologiei iudaice şi medievale, observă că numele devine un rezumat epigramatic al persoanei[8]. Contrar lui Dante, al cărui sistem de asemănări îl răstoarnă, Rabelais introduce un *distinguo* important, pulverizând seriozitatea „figurii etimologice".

Studiul numelui propriu - perceput diferit faţă de alte categorii de cuvinte, atât de către specialişti, cât şi de nonspecialişti (nu are acelaşi comportament sintactic cu numele comune etc.) - depinde de teoriile moştenite din tradiţia gramaticală, care numeau numele substantive, iar semantica adoptată este constant referenţialistă. Întrebării care hrăneşte de mai bine de două mii de ani logomahia - care este sensul numelui propriu? - încearcă să-i răspundă Louis Hébert în *Fondements théoriques de la sémantique du nom propre*. Fără a pretinde că aduce răspunsul definitiv, cercetătorul îşi propune să prezinte principalii factori care condiţionează diferitele răspunsuri aduse de

semanticile lingvistice. Astfel că problemele avute în vedere vizează definiţia sensului, unităţile analitice, clasificarea şi subclasificarea numelui propriu. Abordarea lui Hébert este cea a unei semantici interpretative opuse unei semantici „clasice", ale căror trasee le urmăreşte; chiar dacă, spre sfârşitul discuţiei, împrumută temporar un punct de vedere referenţial, autorul subscrie la o semantică diferenţială şi nereferenţială.

Semantica interpretativă descrie două feluri de conţinut: semnificaţia, formată din semele inerente în limbă, şi sensul, format din semele inerente şi aferente actualizate în context, analiza de faţă situându-se pe palierul morfemului şi al lexiei (cuvântului), nivelul minim de analiză al claselor morfologice. Relativ la conţinutul în limbă, Hébert afirmă existenţa a trei tipuri de lexeme (cu gramemele, unul dintre cele două tipuri de morfeme) care participă la numele propriu, adică trei feluri de structuri semantice susceptibile a fi învestite cu semne de diferite denumiri:

- numele neologice sau asimilabile neologismelor, ca „Jxpty"(vide de semnificaţie);
- numele specializate (conţin în inerenţă doar seme macrogenerice: /uman/ şi /sex masculin/ pentru „Guy");
- numele de notorietate - posedă în inerenţă, după modelul atâtor substantive comune, patru tipuri de seme: „Ahile", atunci când desemnează eroul, conţine seme 1. macrogenerice (/uman/, /sex masculin/), 2. mezogenerice (/mitologie/), 3. microgenerice (/erou grec/) şi 4. specifice (/cel mai curajos/ etc.)

Hébert consideră că, în context, graţie actualizărilor semelor aferente, toate tipurile de nume proprii sunt susceptibile să conţină cele patru tipuri de seme: specifice, micro-, mezo- şi macrogenerice.

De asemenea, opune semanticilor tradiţionale, care selectează conţinutul descriptiv ca singurul sens pertinent, produsul care rămâne/subzistă din relaţia dintre semnificat şi referentul său, semantica interpretativă, pentru care sensul şi semnificaţia rezidă din interacţiunea semnificaţilor şi nu din relaţia semnificaţilor cu referentul lor. Ea invalidează opoziţia dintre conţinuturile denotative şi conotative şi preferă cea dintre seme inerente şi aferente, în care termenii sunt departajaţi prin criteriul sistemelor producătoare: limba (sau dialectul) pentru inerenţă, sociolectul sau idiolectul pentru aferenţă. Semantica la care aderă Hébert consideră că motivaţia şi omonimia (chiar paronimia) pot afecta porţiunea aferentă sensului contextual.

Semanticilor clasice interesate doar de sensul în limbă şi care susţin că toate numele proprii sunt lipsite de sens, autorul le adaugă opinia cercetătoarei Marie-Noëlle Gary-Prieur, care opune conţinutul denotativ al numelui în limbă, predicatul său de denumire, susceptibil de a fi singurul activat în context, altor conţinuturi unic contextuale. Distingând sensul de conţinut, defineşte „sensul" „o proprietate care caracterizează numele propriu în calitate de unitate a limbii" („une propriété qui caractérise le nom propre en tant qu'unité de la langue"[9]) şi care este reprezentată la Kleiber (1981) printr-un *predicat de denumire*. În ce priveşte conţinutul, este vorba de „proprietăţi care caracterizează numele propriu legat de referentul său iniţial" („des propriétés qui caractérisent le nom propre en tant qu'il est lié à son référent initial"[10]). Substantivul comun nu ar poseda decât sens. Predicatului denumirii pot să se adauge, în context, conotaţii (în sens lingvistic).

Prin opoziţie cu Kleiber şi Marie-Noëlle Gary-Prieur, Hébert consideră că numele proprii nu sunt dotate cu nici un fel de conţinut exclusiv în limbă sau în context, dar că numele specializate par a fi singurele morfeme care nu posedă în inerenţă decât seme macrogenerice. În limbă, elementele care aparţin altor clase morfologice pot fi vide de sens ca numele neologice (de ex. un lexem verb neologic) sau să fie dotate cu patru tipuri de seme ca numele de notorietate (multe substantive comune).

Dacă pentru semanticile clasice, unitatea analizei principale, chiar minimale, este cuvântul, Hébert propune, pentru a înţelege cuvântul, trecerea la nivelul morfematic, la adevăratul semn minimal, morfemul. Divizarea cuvântului în morfeme implică divizarea semnificatului cuvântului (sau semia) în semnificaţi de morfeme (sau sememe); de aici, la divizarea semnificatului morfemic în seme. Analiza în morfeme aplicată numelor proprii o face după două axe: lineară pentru morfeme „normale", şi tabulară în sincretismele în care morfemele cu semnificant zero se suprapun unui morfem normal. Morfemul gramatical legat „e" din cuplul „Louis/Louise" are un „conţinut" gramatical, trăsătura /gen feminin/. Trăsătura inerentă şi localizată în morfemul „e" face dificil de susţinut asemanticitatea în limbă a cuvântului „Louise". La fel de funcţional este morfemul zero, care redă trăsătura /sex masculin.

Aceeaşi trăsătură poate proveni fie dintr-un morfem legat, fie dintr-un morfem de sincretism. Cuvântul format dintr-o înlănţuire de morfeme, grameme cu semnificant zero, vizând genul (/masculin/) şi numărul (/singular/), şi un lexem. Numele propriu neologic „Jxpty" pe care autorul îl dă ca exemplu conţine grameme, dar niciun lexem

inerent.

Singura problemă de analiză morfemică pe care o are în vedere Hébert este cea a transferului diacronic care produce un nume propriu („blanc”?”Blanc”), în particular când două cuvinte-sursă produc un singur cuvânt-scop/final („du” şi „pont”?”Dupont”). Pornind de la două teze: 1. lexemul „Dupont”, nume specializat, nu conţine niciunul din trăsăturile lexemului „pont” de unde provine din punct de vedere diacronic, ci mai degrabă trăsături ca /uman/, şi 2. acest lexem există în limbă; în consecinţă, lexemul „Dupont” are un conţinut în limbă, iar morfemele „du” şi „pont” nu mai sunt funcţionale în cuvânt, Hébert observă că, în context, se întâmplă uneori ca un morfem diacronic virtualizat să fie reactivat şi să-şi suprapună sensul celui al morfemului sincronic: de ex., în „Stranie coincidenţă, Dupont a sărit podul!” sau în „Acest domn Loyal are un aer foarte necinstit”. Această formă de motivaţie, pe care o consideră una din formele posibile de omonimie şi de paronimie – este susceptibilă, în semantica interpretativă, să afecteze conţinutul aferent.

Teoriilor clasice care susţin asemanticitatea numelui propriu, Hébert le răspunde că trebuie să aibă în vedere botezul (în sens larg, ca proces de numire) ca proces de desemantizare, sincronic, dacă unitatea tip nu este nume propriu („Semillante/Vicleana”, personaj din proza lui Maupassant) şi diacronic, dacă unitatea tip este nume propriu şi are drept origine o altă unitate tip („du pont”?”Dupont”), fie că aceasta este sau nu întotdeauna activă în sincronicitatea de început. De aceea, consideră trăsăturile în limbă ca virtualizate şi neanihilate – atunci când sunt incompatibile într-un transfer sincronic, iar într-un transfer diacronic, trăsăturile compatibile sunt transferate de la o unitate tip la alta, în vreme ce semele incompatibile sunt anihilate în noua unitate tip.

În ceea ce priveşte clasificarea şi subclasificarea numelui propriu, Hébert remarcă imposibilitatea unei conformităţi exacte între articularea în clase (şi subclase) morfologice şi articulaţia în clase (şi subclase semantice), deoarece criteriile de articulare răspund unor functionalităţi diferite. În consecinţă, o clasă morfologică poate corespunde mai multor clase semantice; de asemenea, o clasă semantică poate corespunde mai multor clase morfologice. Pentru o subclasă morfologică prototipică, lexemul nume propriu antroponim, Hébert degajează trei tipuri de structuri semantice în limbă, dintre care două-cele ale numelui neologic şi cea a numelui de notorietate – se regăsesc în alte clase morfologice şi în alte subclase de nume proprii: de ex., într-un lexem nume comun sau toponim, poate fi neologic şi, deci, să nu releve nicio unitate tip. Din contră, lexemele antroponime specializate par să posede o structură exclusivă relativă la toate clasele şi subclasele morfologice: ele au doar seme macrogenerice. Un studiu strict lingvistic şi dezontologizat al numelui propriu este *Ontologie et dé-ontologie en linguistique: le cas des noms propres*, al lui Jean-Louis Vaxelaire, care propune abandonarea aprioricului ontologic şi studierea numele propriu văzut ca un cuvânt sau o sintagmă. O scurtă analiză a numelui în dicţionare şi gramatici aduce informaţii superficiale de genul mărcilor pe care le primesc la plural, sau a definiţiei că exprimă o substanţă echivocă, deoarece este legată de un individ specific. Opoziţiei puritate/vs/conţinut descriptiv şi clasificării lui Gardiner în nume încorporate (sau notorii) şi decorporate, ca şi „numelor proprii pure” ca Vercingetorix şi Popocatepetl, modele ale purităţii, Vaxelaire le răspunde că această puritate ascunde de fapt etimologii obscure.

Inovaţiile terminologice ca *nume proprii comune*, *nume proprii încorporate* şi *nume proprii decorporate* (Gardiner, 1954), *nume comune proprii* (Hadj Hamou, 1999), *cvasinume proprii* (Jespersen, 1961), *nume proprii primare* şi *secundare* (Algeo, 1973), *nume proprii ideale*, *cvasiideale* şi *multi-designatori* (Grodzinski, 1980), *nume proprii uzate* (Shwayder, 1961), *nume proprii epistemice* (Pariente, 1973), *supranume* (Pottier, 1954), *proprionime* (Boulanger, 2001), *idionime directe* şi *idionime indirecte* (Forest, 1996) sunt pentru Vaxelaire o dovadă a dificultăţii de a distinge „de manière définitive nom propre et nom commun. Il est pourtant inutile de recourir à de tels stratagèmes terminologiques car ce ne sont pas les noms qui changent de catégorie, mais les emplois que l’on fait de ces noms qui diffèrent”[11]. „Utilizările modificate” relevă faptul că elementele unui text sunt puternic determinate de context. Numele propriu poate fi utilizat ca etichetă într-un enunţ, la vocativ, sau ca atribut sau epitet, de aceea orice tentativă de descriere semantică *a priori* este sortită eşecului. Analiza semică a numelor proprii permite lămurirea a ceea ce se numeşte „emplois modifiés du nom propre” (utilizări modificate ale numelui propriu), adică tot ce nu corespunde utilizării referenţiale tipice şi care sunt adesea însoţite de un determinant.

Ideea formaliştilor (Chomsky, Mc Cawley, M. Gross) că numele proprii conţin trăsături ca /uman/, /animat/ etc. întâlneşte concluzia semanticii interpretative a lui François Rastier – deşi abordarea este dintr-un alt unghi: numele proprii conţin seme inerente (/animat/, /uman/,

/francez -în sensul limbii, nu al naţionalităţii/) şi seme aferente (/puritate/ etc.). În acest sens, cel mai frapant exemplu rămâne Albertine a lui Proust, care la începutul romanului nu este decât un prenume feminin, iar în final evocă un număr important de trăsături. (În acest sens, reuşind să realizeze aderenţa dintre nume şi personaj, Caragiale, „ca mai toţi marii creatori, a imprimat realităţii concepţia sa. A imprimat-o şi cu privire la nume”[12]). Adeseori trăsăturile inerente sunt neutralizate în contexte şi înlocuite cu trăsături aferente, semul inerent fiind subminat de cel aferent (ca de ex., numirea unui băiat, Marthe).

Lexicalizarea unei antonomase se produce atunci când un sem aferent al unui nume propriu devine semul inerent al unui nume comun, de ex., trăsătura aferentă /avar/ în numele personajului Harpagon devine trăsătură inerentă /avar/ în numele comun harpagon. (Acelaşi mecanism se produce când trăsătura aferentă /viteaz/ din numele lui personajului *Igor/Egor* devine trăsătură inerentă în numele personajului eliadesc din proza *Domnişoara Christina*, prin ironie intertextuală.)

Fără a intenţiona de a acorda satisfecit uneia sau alteia din marile paradigme (teoria sensului vid a lui Mill/Kripke sau teoria descriptivă a lui Russel/Frege/Searle), Vaxelaire remarcă faptul că, pe plan lingvistic, nu au dreptate nici una, nici alta; ele nu se interesează decât de legătura cu referentul şi niciuna nu propune o concepţie clară a semnificatului numelui propriu. Numele proprii, întotdeauna un subiect important în logică în virtutea greutăţii lor ontologice, sunt considerate „fantome de substanţe” (Russel). Unul dintre principalele impasuri ale teoriei referinţei directe se referă la numele de ficţiune. Ideea că un nume propriu trebuie să aibă referent real pentru a fi un „adevărat” nume propriu este destul de răspândită în logică (Reichenbach, Lejewski, Kenny, Marcus), Kripke însuşi a arătat în *John Locke Lectures* (1973) că numele de ficţiune sunt „pretend names”.

Remarcând incompatibilitatea dintre teza referinţei directe şi lingvistică (atât de evidentă că niciun lingvist nu va urma câţiva logicieni russelieni care afirmă că sensul numelui propriu este cel care îl poartă), coincidenţa referentului cu semnificatul (la Meschonic), faptul că autori ca Frege analizează un limbaj perfect în care fiecare lucru ar corespunde unui nume unic, unei iluzii pe care o poate da numele propriu, cercetătorul afirmă că acceptarea omniprezenţei ontologiei are consecinţă excluderea numelui propriu din limbă: caracterul unei persoane sau istoria unei ţări nu pot fi analizate de către lingvistică, aşa cum sintaxa numelor proprii sau fonologia lor nu pot fi analizate prin instrumentele logicii sau sociologiei. Fără a contesta interesul teoriilor logice, consecinţele tezei designatorului rigid reprezintă pentru Vaxelaire, atât la nivelul referinţei directe, cât şi al implicaţiilor metafizice, o regresie teoretică. De aceea, tratarea lingvistică eficientă a numelui propriu trece printr-o abordare dezontologizantă: deşi numele propriu dă impresia unei totalităţi deoarece permite lexicalizarea sintetică a unei forme semantice complexe la nivel textual (Albertine la Proust, de ex.), totuşi nu este necesară revenirea necontenită la referent, pentru a-l studia. Numele propriu nu este un semn fără semnificat, nu este vid de sens, aşa cum nu are mai mult sens decât numele comun (este, printre altele, şi poziţia lui Bréal), nu are nimic magic şi poate fi analizat lingvistic.

In *Noms et autres désignateurs dans la fiction*, Francis Corblin îşi propune să confrunte cu texte de ficţiune, concepte elaborate pentru studiul referinţei în discurs. Autorul se opreşte asupra textelor literare şi asupra folosirii numelui (prenume, patronim, prenume+patronim, şi urmăreşte menţinerea referinţei la un individ în dezvoltarea discursului, expresiile folosite de textele de ficţiune pentru a menţine referinţa la personajele lor.

Oprindu-se asupra unor texte de ficţiune, în care numele proprii figurează în lanţuri de referinţă (concept definit ca o suită de expresii dintr-un text sau dintr-un discurs interpretate ca menţionări ale unui singur şi unic individ, numele fiind un constituent posibil al acestor lanţuri), Corblin analizează problema absenţei numelui propriu, citându-l pe Charles Grivel: „un personaj fără nume nu se concepe”[13] - absenţa numelui fiind excepţională, şi în general puternic motivată - precum şi aforismul care derivă din textul celebru al lui Alphonse Allais, *Un drame bien parisien*: „Un personaj fără nume nu există”, caz în care absenţa numelui şi a oricărui predicat descriptiv fac problematică existenţa acestor personaje.

Corblin acordă atenţie doar lanţurilor în care figurează numele proprii, fără a studia în detaliu modalităţile de introducere a acestor nume în lanţuri, aşa cum face M. Leonard: „înainte/după/în acelaşi timp cu personajul”, modalităţile de inserare a numelui realizate explicit şi ostensibil („el se numeşte x”, sau orice altă formă asemănătoare), motivat (x îmi spune că el se numeşte x) sau implicit. Anumite instanţe narative folosesc numele imediat, cerând lectorului o „acomodare”; invers, altele sunt în poziţia de observator, care descoperă aparenţa unui individ, apoi îi află/revelă numele, o astfel de revelaţie funcţionând ca indice

de focalizare pentru text. Astfel, remarcă autorul, numele personajului exprimă acelaşi lucru independent de rolul său din scena descrisă; revelarea numelui este utilă intenţiei, deci individul va avea o anumită importanţă pentru urmarea istoriei. Particularitatea discursului ficţiunii fiind, prin definiţie, că niciun nume propriu nu este *a priori* împărtăşit de autor şi de lector, niciun nume propriu nou nu poate fi tratat sigur ca iniţiator al lanţului nou.

Studiind prin comparaţie uzajul lui Flaubert în *Educaţia sentimentală* şi uzajul lui Zola în *Thérèse Raquin*, Corblin arată că raportul dintre nume şi alţi designatori în lanţuri permite constituirea a două sisteme: desemnarea rigidă pentru lanţuri constituite exclusiv din ocurenţe de nume proprii şi pronume, şi desemnarea contingentă pentru lanţuri în care designatorii definiţi (şi demonstrativi) abundă. Romanul lui Zola oferă un exemplu pentru al doilea tip de desemnare: plecând de la lista singurilor designatori, lectorul poate reconstitui istoria Terezei (*copilă, tânără, soţie etc.*) sau povestea uciderii lui Camille (*somnorosul, tânăra, soţul ei, amantul ei, ucigaşul* etc.), pe când în *Educaţia sentimentală* lanţurile de ocurenţă sunt constituite din nume şi pronume.

Analizând numele în proza lui Maupassant, *O viaţă*, Marie-Thérèse Mathet observă cum, generând povestirea şi asigurând coeziunea ţesăturii textuale, ele reprezintă un loc al contrariilor, şi prin aceasta, un adevărat focar de sensuri. Există un joc al transparenţelor totale pentru personajele secundare sau episodice pentru care sunt folosiţi designatori puternic motivaţi (ca în *Poveşti,* unde transparenţa este frecvent ludică şi simplifică diegeza[14]), iar pentru numele eroinei, o motivare mai estompată. Autoarea detectează reţele sonore care au simultan o funcţie poetică şi una diegetică (nume ca *Père Lastique*, *Couillard*), iar toponime ca *Perthuis des Vauds* plasează naşterea eroinei sub steaua unui semnificant de natură geografică, semnificant care o plasează sub tutela forţelor naturale (parcursul diegetic va ilustra acest nume, „son nom dessine les contours de son pays mental”[15]). Componentele numelor succesive ale eroinei conţin un rezumat al programului narativ, combinând decoruri ale acţiunii: strâmtoarea, valea, mlaştina. Ele sunt motivate, premonitorii şi în armonie cu ansamblul datelor romaneşti (sens, acţiune, decor). Regăsim prin intermediul onomasticii eroinei fenomenul de izotopie folosit în cazul personajelor episodice, dar lipsit de orice aspect caricatural şi destinat să cimenteze unitatea romanului. Personajul se *înnămoleşte*, se scufundă şi se prăbuşeşte odată cu mariajul său, când dobândeşte numele de *Jeanne de Lamare*; textul multiplică terminologia care alcătuieşte câmpul semantic al cuvântului *marasme* (în franceză, *mare* înseamnă mlaştină). Alternativa mlaştinii (*mare*) este marea (*mer*), cel din urmă semnificant câştigând tot mai mult teren, în detrimentul celui dintâi; voiajul în Corsica este „la contre-épreuve lumineuse de l’enlisement dans la mare du nom”[16]. Pe de altă parte, prenumele eroinei, Jeanne, prin locul şi banalitatea sa, înlătură *a priori* orice mister al eroinei. Deoarece numirea şi apariţia eroinei sunt concomitente, pe plan naratologic, ea se detaşează radical de alte protagoniste, care vor fi anunţate sau prezentate. Ea se constituie în eroină prin acest statut nominal diferenţial, dar într-o eroină cu cea mai banală viaţă posibilă. În plus, de-a lungul întregii opere este desemnată printr-un prenume, prin diminutiv sau anaforă, mai rar prin titlul ei, ceea ce şterge toate aspectele contingente sau calificative ale personajului[17]. În ceea ce priveşte aristocraţia, Maupassant foloseşte inflaţia onomastică pentru a desemna şi masca un vid, absenţa fiinţei - nobilii dispar sub excesul numelor lor.

Despre aceeaşi „încărcare”, chiar „supra-încărcare de sens” vorbeşte şi Christine Klein-Lataud, negând ideea numelui propriu ca „designator rigid” care nu semnifică şi, ca urmare, n-ar trebui să pună traducătorului nicio problemă, păstrându-l ca atare, „vestige attestant dans le texte d’arrivée, par sa présence opaque et obstinée, l’existence du texte de départ”[18]; cercetătoarea afirmă că în textul literar numele propriu nu poate fi considerat ca lipsit de sens şi, în felul acesta, să scape procesului de traducere. Demersului onomasiologic al romancierului care alege toponimia şi antroponimia propriei cărţi îi răspunde demersul semasiologic al lectorului care găseşte în forma numelui sau în referinţele şi conotaţiile sale, valoarea pe care o ia în interiorul operei. Traducătorul, lectorul prin excelenţă, realizează acelaşi parcurs analitic. Diferenţa este că el trebuie să restituie textului în limba-ţintă acelaşi rol pe care numele propriu îl joacă în opera de origine. Dacă în anumite cazuri este suficientă reproducerea lui, în altele este necesară traducerea, impunând traducătorului un demers onomasiologic analog celui al romancierului, o re-creare.

Abordând diferitele strategii adoptate de traducători, strategii care depind de natura numelui propriu, de rolul său în text, de teoria traducerii adoptată de fiecare din ei, conştient sau nu, de faptul că există nume proprii dotate cu un semnificat şi nume proprii pur referenţiale, autoarea realizează o tipologie de nume proprii. O

primă categorie de nume proprii o constituie cele care sunt purtătoare ale unui semnificat în limba de plecare, semnificat care poate fi identic cu cel al unui nume comun, de care nu diferă decât prin referirea la un obiect unic (şi autoarea exemplifică prin toponime ca *Bleak House* a lui Dickens sau *Wuthering Heights* a lui Brontë, prin numele alegorice din *The Pilgrim's Progress* a lui John Bunyan: *my Lord Turn-about/l'Homme qui fait se retourner*, *my Lord Time-server/ l'Esclave du temps* etc. - precum şi prin personaje tip, ale căror nume au valoare denotativă, cum sunt cele luate din teatrul lui Ben Jonson: *Cutbeard/Barberase, Msr. Otter/Mme Laloutre*, porecle, cu exemple luate din *The Devil is Loose!* a lui Antonine Maillet: *Jimmy-the-Flea/ Jimmy la Puce*, *Long-Tongue Médard/ Médard la Grand Langue* etc.). O subclasă de nume proprii cu semnificat sunt cele al căror semantism poate fi decriptat prin jocul omofoniei sau manipularea semnificantului, prin inversarea literelor/silabelor: de ex. onomastica lui Boris Vian; în *L'ecume des jours*, Jean-Sol Partre şi ducesa Bouvouard în loc de Jean Paul Sartre şi Simone de Beauvoir. La intersecţia numelor cu semnificat cu cele cu semnificant se întâlnesc creaţiile lui Dickens: serii de nume interschimbabile care subliniază nulitatatea celui care îl poartă: *Buffy*, *Cuffy*, *Duffy* etc. Alte nume nu au valoare descriptivă, dar, prin integrarea în text şi prin mijlocirea semnificantului, se încarcă de sens, aşa cum este cazul numelui *Quinn* din romanul lui Paul Auster, prin jocul similarităţilor fonetice care dezvăluie esenţa numelui personajului, iar altele sunt suportul unui joc de cuvinte (*Sir Dedlock*, din *Bleak House*, format din *dead* şi *locked*).

Mergând pe linia clasificărilor numelor, lucrarea lui Jean Ntakirutimana[19], împărtăşeşte ideea onomasticii ca mijloc de interpretare a textului şi împarte studiul numelor literare după două categorii: familia numelor şi tehnica de numire. Prima categorie cuprinde douăsprezece tipuri de familie: familia anonimică (cele care nu dau o idee clară despre o persoană sau un loc, ci mai degrabă o idee ambiguă şi un caracter anonim), familia diacritică (sau distinctivă, urmând originea cuvântului – n.n) (nume care revelă atributele persoanei sau ale locului), familia himerică (nume create în întregime), familia mitologică (nume legate de mitologie), familia biblică (nume legate de Biblie), familia etimologică simplă (nume formate în limba sa de origine), familia etimologică multilingvă (nume care pot aparţine la două sau mai multe limbi de origine), familia de identitate naţională (indică un loc), familia toponimică, familia paronomastică (demonstrând capacitatea scriitorilor de a crea calambururi), familia istorică (nume care reflectă istoria trecută), familia hagiografică (numele sfinţilor şi derivatele numelor lor). În prima etapă de studiu, se încearcă încadrarea oricărui tip de nume în una din aceste categorii. Următoarea parte a analizei descrie tehnicile utilizate pentru a numi persoane sau locuri: poliantroponimică (mijloc de a numi personajul sau locul, într-o manieră discretă), sinecdocală (procesul de numire a personajului pentru ca numele său să revele un concept în general, şi pentru ca patronimele să revele numele tatălui celui care îl poartă; acest tip de nume a fost adesea utilizat ca nume de familie, „nume patronimic"), evocativă, simbolică, incantatorie etc.

Tezelor Mill-Kripke, Russel-Frege le corespunde încercarea lui Marc Wilmet de a defini numele propriu în trei etape[20]: 1. numele propriu este în afara enunţului un semn prevăzut cu un semnificant normal şi cu un semnificat disponibil sau, dacă preferăm o formulare mai puţin saussuriană, un nume lipsit de semnificaţie. De ex., *Arthur*, etimologie aparte, constituie un asemantem. 2. trecerea la enunţ sau actualizarea, în alţi termeni (Bally), asociază numele propriu unui referent şi îi elaborează un nucleu semantic primar: Arthur=x numit Arthur. 3. în enunţ, numele propriu dobândeşte sensuri secundare care gravitează ca electronii în jurul atomului semnificativ: de ex., Arthur=fiul vecinului, pasionat de mecanică, blond, îndrăgostit de Julie etc.

Avantajul acestei triade este în viziunea lui Wilmet de a nu contesta niciuna dintre teoriile curente, ci de a reuni avantajele acestora şi de a le elimina inconvenientele. Astfel, teza „numelor proprii vide de sens", lansată de Stuart Mill şi reluată de Kripke corespunde primei etape. Etapa a doua uneşte teza „numelor proprii cu sens nuclear", iar cea de a treia regăseşte teza „numelor proprii bogate în sens" propusă de Bertrand Russel, urmat de Frege, Wittgenstein, Searle, Strawson.

În ce priveşte antroponimia literară, Wilmet ilustrează intenţia scriitorului de a jongla cu numele proprii şi comune, cu citate din Molière: „Ce monsieur Loyal porte un air bien déloyal", Valéry (M. Teste), cu naivul Candid (Voltaire), casta Virginie (Bernardin de Saint Pierre), Grandet (Balzac), Maigret (Simenon), Colombe (Anouilh), găseşte resurse fonostilistice (cântărind onestitatea francă a lui Jean Valjean şi uscăciunea lui Javert) etc. Pentru Claude Levesque[21], numele, odată recunoscut şi înţeles, posedă o valoare ideală şi universală, valoare semnificantă care nu depinde în nici un fel de viaţa aparte a subiectului vorbitor sau

de obiectul lui. Această non-proprietate a numelui propriu, non-referenţialitatea sa face din orice nume propriu un simulacru, un pseudonim ce denunţă caracterul necesarmente anonim al limbajului. Anonimatul numelui propriu, improprietatea sa, este deci situaţia originară a limbajului.

Numele propriu este constituit ca un simptom: el arată că ceea ce se refuză limbajului este încă întors spre noi, dar ca un secret bine păzit, indescifrabil, ce se îndepărtează infinit de noi. De aceea, orice text, prin simplu fapt că se dă la citit, este esenţialmente cumpănit şi structurat de ilizibilitatea unui secret de-a pururi ilizibil şi posibilitatea secretului este cea care asigură literalitatea care este urmarea continuă şi niciodată împlinită[22].

Am lăsat la urmă complexul studiu de semantică a onomasticii ficţionale al lui Yves Baudelle[23], deoarece ni s-a părut că răspunde celor mai multe întrebări. El porneşte de la afirmaţia lui Eugène Nicole care distingea între codajul lexical al numelui propriu şi funcţionarea lui sintagmatică: pe de o parte, romancierul modelează vocabula onomastică în funcţie de resursele limbii, pe de altă parte, el exploatează în context capacităţile expresive ale semnificantului astfel construit. Dintre aceste două procedee de semantizare a numelor ficţionale, prima a beneficiat de atenţia cercetătorilor, culminând cu înflorirea criticii genetice, care a găsit în studiul variantelor onomastice un teren de cercetare cu atât mai operatoriu, cu cât este uşor de circumscris. Observând că studiile de onomastică literară s-au recentrat pe relaţia sintagmatică în detrimentul paradigmei nume/personaj, abandonând problema genezei numelor proprii pentru studiul funcţionării lor în procesul discursiv şi textual, cercetătorul afirmă că această deplasare justifică o reexaminare a bazelor teoretice şi metodologice al unei semantici a onomasticii literare şi punerea unei probleme esenţiale: „celle de savoir en quel lieu les noms propres font sens”[24]. Întrebările la care încearcă să răspundă sunt : 1. conţinutul semantic al numelor romaneşti rezultă printr-un decodaj prealabil sau se produce prin mişcarea scriiturii; 2. numele au sens în limbă sau doar în textul literar (sau: numele reale sunt semnificante sau acesta este privilegiul numelor de ficţiune?); 3. în materie de interpretare îşi impune legea lectorul sau autorul (în alţi termeni, toate lecturile unui nume ficţional sunt legitime?)

Unul dintre obiectivele lui Baudelle este de a arăta care sunt forţele contrare care supradetermină numele de ficţiune în fiecare etapă a parcursului semiotic care porneşte de la geneza lor extremă - împrumutul lor - până la decodaj. Autorul prezintă un topic al semanticii numelui propriu, o schemă a celor trei momente ale stratificării progresive a semnificatului onomastic („trois moments de l’épaississement progressif du signifié onomastique”[25]): conceperea numelui, redactarea operei (scriitura) şi receptarea ei (lectura). În acelaşi timp, autorul caracterizează schema ca dinamică, deoarece înfăţişează parcursul diacronic al semantizării onomastice de la proiectul scrierii până la receptarea ei, precum şi tensiunile pe care le resimte numele propriu în cursul acestui traiect. Sintezele din josul tabloului indică în ce fel se rezolvă tensiunile care „hărţuiesc” numele propriu.

Baudelle începe explicarea schemei pornind de la procesele care guvernează conceperea numelui propriu, alegerea iniţială corespunzând unei intenţii de sens, semantizare care nu este produsul pur al imaginaţiei romaneşti, scriitorul sprijininduse pe semnificaţiile virtuale ale sistemului onomastic real. Se ajunge astfel la problema sensului numelor proprii în limbă. Fără să conteste autoritatea tezei numelor proprii fără semnificaţie a lui Mill, reluată în designatorii rigizi ai lui Kripke, autorul afirmă că vocabula onomastică, chiar dacă nu are o semnificaţie aşa cum au lexemele, nu este totuşi total lipsită de sens, „cette sémantique du nom propre reposant soit sur ses signifiants, source de signifiés *a priori*, soit sur son référent, source de signifiés *a posteriori*”[26]. La fel, a spune că interpretarea numelor diferă de „încorporarea” sau „decorporarea” lor (Gardiner) înseamnă a cunoaşte sau nu referentul, lucru exemplificat cu reveriile onomastice din „Nume de ţinuturi: numele” /vs/ deziluziile din „Nume de ţinuturi: ţinutul”, cu depoetizarea numelui Balbec. Semnificaţii *a priori* (adică anteriori oricărei cunoaşteri) nu dispar în cazul încarnării numelui pentru a ceda locul semelor pur referenţiale, iar eventualii semnificaţi lexicali ai numelui propriu, dacă se atenuează în spatele funcţiei designatorului, nu dispar complet în această utilizare referenţială. Ca şi Hébert, Baudelle afirmă că în cazul numelor proprii, semantica referenţială nu aboleşte semantica morfologică. Potenţialităţile expresive ajută la rezolvarea problemelor care rezultă din incompatibilitatea sistemului onomastic real cu legile ficţiunii.

Conceperea numelui presupune o tensiune dintre real şi ficţiune: trecerea de la real la fictiv nu se realizează de la sine, numele propriu este smuls, zguduit de aceste vâltori şi constrâns să se adapteze. Opunând onomastica reală opacă (cea mai mare parte din patronime nu au lexeme identificabile) şi

arbitrară (semnificatul produs prin eventuala omonimie a numelui propriu cu un cuvânt al limbii nu se verifică prin raportare la referent: „M. Leroy n'est jamais roi") celei literare, Baudelle observă că ficţiunea supune numele proprii unui dublu proces de semantizare şi motivare care instaurează o relaţie de redundanţă între semnificaţii numelui şi semnificaţii textuali ai personajului care-i poartă, dar şi că expresivitatea onomasticii romaneşti este la limita independenţei conştiinţei cratiliste a romancierului (nu e nevoie să credem ca Balzac că „notre nom, c'est nous même" pentru a da personajelor nume perfect adaptate la ceea ce desemnează şi descriu). Fără a ţine de vreun existenţialism arhaic care ar confunda numele cu fiinţa, cratilismul obişnuit al romanului este considerat un aspect particular al legii generale a motivării din literatură. Motivarea onomastică îndeplineşte aceleaşi funcţii ca şi motivarea generală a povestirii: creşte lizibilitatea textului şi îi conferă o dimensiune eudemonică prin armonia pe care o creează acolo unde realul este doar divizare şi dezordine.

Verosimilitatea fiind soclu al oricărei motivaţii semantice, condiţie *a priori* a textualizării numelui – care, neîndeplinită, face numele inacceptabil – ea primează asupra motivării; ancorarea realistă a apelativului constituie primul grad al exactităţii sale: fiind evreu, Bloch trebuie să aibă un nume evreu (*În căutarea timpului pierdut*). Importanţa constrângerilor mimetice arată că numele de ficţiune sunt în general împrumutate corpusului de nume reale, şi mai puţin inventate. Citându-l pe Boileau - adevărul poate uneori să nu fie verosimil - , Baudelle afirmă că scriitorul, stilizând codul onomastic, creează uneori nume mai adevărate decât natura şi a căror credibilitate este fondată pe uzajul convenţional şi formalizat al antroponimiei sociale. Este vorba de ceea ce autorul numeşte onomateme, paradigme frecvente în morfologia patronimelor, exemplificând cu vestigii ale sistemului apelativ merovingian: -court-, -bert-, -ard- etc.

A doua orizontală prin care onomaturgul împacă expresivitatea şi plauzibilitatea este numită de Baudelle una din marile legi ale onomasticii romaneşti: estomparea motivării. Pentru a se înscrie în semantica textului, numele trebuie să fie semnificative, fără a fi în întregime transparente decât cu riscul de a apărea improbabile şi ridicole, de unde necesitatea atenuării simbolisticii numelor.

Pornind de la modurile distinse de Saussure, „de raporturi asociative bazate pe o comunitate de forme sau de sens", Baudelle vorbeşte de motivare onomastică printr-o „analogie a semnificaţiilor", adică o asociere de idei (vezi patronimul *Séchard* la Balzac) şi – mult mai fertilă pentru onomastica literară – o asociere de semnificanţi prin care numele propriu, în principiu asemantic, tinde în mod natural să ne reamintească de cuvinte cunoscute al căror sens se estompează. Asocierilor saussuriene le adaugă asocierea necodificată dintre un semnificat şi un semnificant, adică simbolismul fonetic şi grafic (mimologismele lui Gerard Genette: mimofonia şi mimografia) şi în acest sens, un exemplu ca Rastignac dă strălucirea necesară personajului. Baudelle găseşte resurse conotative ale limbii pe scara sublexicală a grafemelor şi morfemelor (de exemplu, la Proust, *Borniche* conţine două secvenţe depreciative: „bor-" şi „-nich-").

În ceea ce priveşte procesul scriiturii, numele proprii alese iniţial de către scriitor vor fi susceptibile întotdeauna fie de a fi modificate sau abandonate în cursul redactării, fie de a-şi vedea motivarea iniţială dacă nu contestată, cel puţin concurată prin iruperea multiplelor seme neprevăzute. În coloana „scriitură" autorul opune funcţionarea inventării numelui propriu – concepţie, plan, limbă etc., reluând trăsăturile dominante analizate mai înainte – şi dinamica textuală a semanticii onomastice. Scriitura înzestrează numele propriu cu semnificaţi suplimentari care vin să se suprapună motivării principale fără a o anula. Această întărire a expresivităţii onomastice se poate reprezenta ca o trecere de la univocitate la plurivocitate, de la sărăcie la bogăţie, de la o anumită restrângere iniţială la o expansiune nouă. Un exemplu evident al acestei dinamici a sensului este numele de Guermantes, care, pentru Proust, nu este la origine decât un nume de ţinut disponibil dar căruia fiecare pagină din roman îi adaugă alţi semnificanţi până la mii de imagini asociate (Brabant, différant, amarant, transparent etc.).

Baudelle distinge semnificaţiile prime ale numelui propriu (cele imaginate în momentul creării lui) şi semnificaţiile secundare, grefate pe cele dintâi. Motivarea onomastică este fondată de către romancier pe caracterele personajelor. Remotivările contextuale permit integrarea trăsăturilor accesorii sau temporare ale personajelor şi îi marchează evoluţia diegetică. Înaintea textualizării, numele, izolat, are caracterul abstract al unei paradigme; o dată intrat în dinamica diegetică se supune presiunii sintagmatice. El este un punct de ancorare în povestire – instrumentul unei desemnări invariabile – şi o formă de potenţial semantic destul de densă pentru a se adapta oscilaţiilor tematice. Plasticitatea numelor romaneşti explică faptul că ele pot chiar, dacă

contextul îl cere, să se elibereze de relaţia cu sensul care le leagă de personaj (v. în schemă, „problema legăturii motivării numelui”).

În chiar momentul de început al cărţii, semnificatul textual (care motivează semnificantul onomastic) coincide, în linii mari, cu unitatea personajului sau, mai exact, cu o trăsătură distinctivă (fizică, psihologică sau socială) care îl caracterizează puternic. Raportul de motivare poate să se stabilească dincolo sau dincoace de personaj. La nivelul subprosopografic, adică dincoace de personaj, motivarea paradigmatică ce uneşte numele cu denumitul este estompată prin motivarea sintagmatică nume / context. Evidenţiind lucrări consacrate onomasticii romaneşti care, atunci când depăşesc cadrul eponimiei nume / personaj, tind să iasă din semantica onomastică pentru a se îndrepta spre probleme referitoare mai mult la mecanismele textuale ale numelui propriu decât la inventarea lui, autorul afirmă că acest demers se interesează mai mult de funcţiile numelui decât de morfemele sale, aşadar opune semantica referenţială (înţeleasă ca studiu al semnificaţiilor *a posteriori*, adică izvorât din referent; atunci când este vorba de o operă literară referentul este fictiv, adică personajul) semanticii morfologice.

O ultimă problemă dezbătută în acest context este aceea referitoare la inconştientul textului şi la antecedenţa semnificanţilor în anumite efecte de sens. Pornind de la ipoteza unei productivităţi a semnificanţilor, Baudelle observă că numele propriu ar fi obiectul unei noi tensiuni între semnificaţii pregătiţi de către scriitor, cu toată luciditatea, în momentul conceperii cărţii şi semnificanţii onomastici cărora codificarea iniţială n-ar putea să le umple vidul semantic. Numele propriu poate provoca noi semnificaţii care depăşesc, într-un mod incontrolabil, singurele seme conştient dispuse de către autor.

În ceea ce priveşte lectura la care încearcă autorul să răspundă se referă la măsura în care interpretarea numelor coincide cu intenţiile autorului şi cu codificările textuale şi dacă descifrarea este o îmbogăţire sau o pierdere de sens. Întrebarea autorului este una „de natură juridică” referitoare la drepturile autorului şi lectorului asupra sensului textului şi asupra semnificaţiilor numelor proprii. Notând că numele propriu este unul dintre locurile privilegiate ale acestei interogaţii critice, părând a se oferi tuturor decriptărilor, până la cele mai subiective, cercetătorul se întreabă dacă lectura unui nume dat permite referirea la singurele seme legitimate de naraţiune sau la toţi semnificaţii potenţiali pe care îi ascunde. În fond, semnificaţiile unui nume sunt limitate – de către autor, de către textul său – sau nelimitate, ca şi numărul lectorilor. În acest sens, autorul distinge trei modele hermeneutice posibile. Primul, arhaic şi dogmatic, ar fi cel al retoricii, care nu acordă legitimitate decât efectelor de sens intenţionate de către scriitor. Receptarea textului depăşeşte intenţiile autorului, suma lectorilor săi face dintr-o operă un obiect mai împodobit decât îl crede chiar autorul ei, iar acesta n-ar putea să controleze forţa evocatoare a onomasticii, nici să oprească înlănţuirea imaginilor asociate pe care le naşte ea. Romanul are nevoie de lector pentru a-şi acoperi lacunele: ceea ce eroul a trăit înainte de a intra în scenă, tot ce neglijează o focalizare unică etc. Vidul semantic al numelui propriu ar putea fi unul dintre acele „locuri ale indeterminării” de care vorbeşte Roman Ingarten. În alţi termeni, dacă romancierul nu s-a gândit să motiveze un anume nume de personaj, lectorul se va gândi, într-un fel desigur intuitiv, deoarece furia lecturii nu-i permite să se oprească. Iniţiativelor lecturii, Baudelle le opune două limite, două modele: unul al grupului *Tel Quel*, înclinat spre polisemia infinită a textului, şi altul fondat pe o fenomenologie a lecturii. François Rigolot propune două limite interpretării onomasticii literare: o limitare de fapt, definită printr-un prag de perceptibilitate, şi o limitare de drept, care stabileşte un prag de admisibilitate. Astfel, trebuie să recunoaştem, pe de o parte, că nu toate intenţiile autorului sunt lizibile (aşa cum valoarea matronimică a silabei „-bert-” la Proust scapă celor mai mulţi lectori), de unde o pierdere de sens, iar pe de altă parte, că nu toate interpretările onomastice sunt legitime (şi, în acest sens, autorul aduce ca sprijin afirmaţia lui Wolfgang Iser cu privire la locul operei literare care nu poate fi redus nici la realitatea textului, nici la dispoziţiile subiective ale lectorului), ceea ce îl face să afirme că nu există sens al numelui propriu fictiv decât în motivare. Efectele onomasticii nu sunt în întregime controlate de text, ci rezultă dintr-un contract cu universul mental al lectorului şi cu aptitudinea sa de a remotiva numele dincolo de intenţiile autorului. De aceea, un topic al onomasticii romaneşti n-ar putea fi decât cinetic, căci sensul numelui se modifică de la o etapă la alta, de la geneză la redactare şi apoi la lectură.

Note:

1. Roland Barthes, *Le degré zéro de l’écriture*, Paris, Seuil, „Points”, [1953], 1972, p. 134.
2. Walter Benjamin, *Sur le langage en général et le langage humain en particulier*, *Essais I, Mythe et violence*,

tr. M. de Gandillac, Paris, Denoël, 1971, p. 83-84, apud Alexis Nouss, *Noms secrets et noms sacrés*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *Le texte et le nom*, Montréal, XYZ Publishing, 1996, p. 320.
3. În opinia lui Walter Benjamin, a cărui viziune asupra limbajului şi numelor proprii o prezintă Alexis Nouss, în articolul *Noms secrets et noms sacrés*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit.*, p. 317-328.
4. Alexis Nouss, *Noms secrets et noms sacrés*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 319-320.
5. Francois Rigolot, *La lecture du nom propre: histoire et theorie*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 12.
6. Stephen Ullmann, *Précis de sémantique française*, 4 éd., Berne, A.Francke S.A, 1969, p. 24, apud Francois Rigolot, *La lecture du nom propre: histoire et theorie*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p.12
7. Eugeniu Coşeriu, *Filosofia limbajului*, conferinţă ţinută la Sibiu, mai 1999.
8. „The name can be seen as an epigrammatic summary", Daniel Russell, „Some Observations on Rabelais's Use of Names", Romance Notes, XII, Chapel Hill, Department of Romance Languages, University of North Carolina, 1970, p. 186, apud Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 15.
9. Louis Hébert, *Fondements théoriques de la sémantique du nom propre*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 45.
10. *ibidem.*
11. Jean –Louis Vaxelaire, *Ontologie et dé-ontologie en linguistique: le cas des noms propres*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 9
12. Garabet Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*, în *Scriitori români şi străini*. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967, p. 153.
13. Clasicul studiu al lui Garabet Ibrăileanu cu privire la numele personajelor caragialiene se deschide cu o afirmaţie a lui Gherea conform căreia lui Caragiale îi era imposibil să conceapă o operă până nu ştia numele tuturor personajelor. Lucrul este interpretat de criticul *Vieţii Româneşti* ca o dovadă de cunoaştere a personajului; orice scriitor care nu-şi numeşte personajul înseamnă că nu-l „vede", şi face o simplă compoziţie literară. Amintindu-l pe Balzac care vorbea despre eroii lui ca despre „nişte cunoscuţi din viaţa reală" caracterizaţi printr-o serie de însuşiri, cea esenţială fiind cea a numelui, criticul afirmă că numele propriu este asociat cu purtătorul lui (aşadar cu referentul), „fiindcă asociaţia nu se face cu o noţiune generală, ci cu o imagine sau cu un complex de imagini de la o singură fiinţă concretă". „În creaţia artistică, unde fiinţa creată nu poate creşte în concepţia artistului fără un nume-numele nu va fi oricare, ci unul care să samene deodată cu personajul", în termenii teoriei Russel-Frege, numele este o sumă/un set de descrieri. Ibrăileanu deoseşte arbitrarele numele proprii din viaţa reală, de numele personajelor literare care „trebuie să se nască o dată cu numele care convine naturii sale fizice şi morale". (Garabet Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*, în *Scriitori români şi străini*. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967, p. 149-150).
14. Garabet Ibrăileanu, *op. cit*., p. 160, afirmă că numele personajelor caragialiene Pampon şi Mazu sunt alese pentru „trebuinţele intrigii".
15. Marie-Thérèse Mathet, *Le nom dans Une vie, de Maupassant*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 306.
16. *ibidem*, p. 308.
17. Francis Corblin, *Les désignateurs dans les romans*, Poétique, *n° 54, avril 1983, p. 200-211,* apud Marie-Thérèse Mathet, *Le nom dans Une vie, de Maupassant*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 310.
18. Christine Klein-Lataud în *Nom propre et traduction*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 169.
19. Linguistic Approach to Textual Analysis, Onomastique, cours, http://www.brocku.ca/cfra-/jnsite/COURSES/ FREN4P03-WEB/E-Onomastique&Litterature.pdf, accesat la data de 7 martie 2009.
20. Marc Wilmet, *Sobriquets et pseudonymes*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 57-58.
21. Claude Levesque, *La parodie du nom propre dans les récits de Bataille*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 244.
22. *ibidem.*
23. Yves Baudelle, *Sémantique de l'onomastique fictionnelle: esquisse d'une topique*, în Martine Léonard, Élisabeth Nardout-Lafarge, Elisabeth Nardout, *op. cit*., p. 25-41.
24. *ibidem*, p. 26.
25. *ibidem.*
26. *ibidem*, p. 28.

Bibliography:

1. Coşeriu, Eugeniu. *Filosofia limbajului / Philosophy of Language*, conferinţă ţinută la Sibiu, mai 1999.
2. Ibrăileanu, Garabet. *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale / Proper Names in Caragiale's Comic Works* În: *Scriitori români şi străini*. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967.
3. Léonard, Martine; Nardout-Lafarge, Élisabeth; Nardout, Élisabeth. *Le texte et le nom / Text and Name*. Montréal, XYZ Publishing, 1996.
4. *Linguistic Approach to Textual Analysis, Onomastique*, cours, http://www.brocku.ca/cfra/jnsite/COURSES/ FREN4P03-WEB/E-Onomastique&Litterature.pdf, accesat la data de 7 martie 2009.